

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Onuphrii Panvinii De Trivmpho Commentarius

Panvinio, Onofrio

Helmetadi[i], 1676

De Triumpho Commentarius.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10300

ONVPHRII PANVINII
DE
TRIUMPHO
COMMENTARIUS.

DE Triumpho ejusque pompa scripturus, primum ab ejus verbi significatione scribendi initium sumam. Triumphi igitur Etymologiam non omnes una ratione veteres exponunt scriptores; Nam M. Varro lib v. de lingua Latina à Baccho, Triumphi inventore, tractum nomen putat, cui *Triumphantis* cognomen fuit; *militēs enim cum Imperatore victores redeuntes, per Urbem in Capitolium eunti duci, Io triumphē clamitabant*; quod nomen à $\Theta\gamma\lambda\alpha\mu\beta$, Græca voce, *Liberi patris cognomine* derivatum est. Nam Bacchus, quum post victoriam Indicam primus triumpharet, milites ejus *ficorū folijs, quæ $\Theta\gamma\lambda\alpha$ dicuntur, vultus cooperuerunt, clamitantes Io thriambe Bacche, Io thriambe Bacche!* unde Baccho cognomen inditum $\Theta\gamma\lambda\alpha\mu\beta$, hoc est *Triumphans*. Sic milites Romani *Io triumphē*, Græcam in Latinam vocem vertentes, dicebant. Itaque Livius lib: XLV. ait: *Milites laureati triumphum nomine cient.* Verba autem Varronis sunt hæc. *Sic triumphare appellatum, quod*

Triumph:
Etymologia.

A cum

cum Imperatore milites redeuntes clamitant, per Urbem in Capitolium eunti, lo triumphe, lo! idque à Θπλαυβω, Græco Liberi patris cognomento, potest dictum esse. Tranquillus autem ideo existimat dici triumphum, quod qui triumpharet, triplici judicio honoraretur; Primo enim exercitus de triumpho decernendo duci judicabat; Secundo Senatus; Tertio Populus. Alij triumphum nomen Græcum esse putant. Quod enim Θπλαυβω appellat Græci, Latini aspiratione ex prima in novissimam syllabam translata, & B. in P. mutata, Triumphum dixerunt. Erat autem Triumphus inter honores omnes, qui à S. P. Q. R. dari solebant, eximius: Pompa scilicet solemnitas illa, quam is, qui auspiciis suis hostibus prælio devictis, in Urbem cum incolumi exercitu redibat, Senatus primum decreto; post etiam jussu populi consequebatur. Triumphum autem primus omnium, post homines natos, India debellata, apud Græcos, (ut dixi) Bacchus Thebanus, Jovis & Semeles filius, instituit: qui & Liber pater dictus est, ut Solinus cap: LIII. scriptum reliquit. Quis autem apud Romanos primus triumphum egerit, parum inter scriptores convenit. Dionysius enim lib. II. Plutarchus in Romulo, & Messalla, Romulum hujus instituti auctorem fuisse scribunt. Qui etiam illud tradunt, ab alijs quibusdam L. Tarquinio Prisco Regi hoc tribui, quos Florus & Eutropius lib: I. sequuti sunt, & fortasse etiam Livius, qui nullius

Triumphus
definitio.

Quis primus
egerit in
Græcia.

Quis Ro-
mas.

nullius Regii triumphi meminit, nisi ejus, quem L. Tar-
 quinius Priscus, de Sabinis egit. Quam tamen contro-
 versiam dirimit in Romulo *Plutarchus*, qui *Priscum* qui-
 dem primum fuisse putat, qui curulem in urbe trium-
 phum invexerit, sed qui triumphandi morem institu-
 erit, *Romulum*. Is enim Acrone Cæninensium Rege
 interfecto, Cænina, Antemnis, & Crustumero, Sabi-
 norum oppidis captis, pedibus triumphavit, non cur-
 ru, ut *Dionysius* tradit. Quare *Plutarchus* Dionysium
 ipsum merito reprehendit, qui *Romulum* curru Urbem
 ingressum in triumpho scripserit, cum tamen minime
 Romulus, sed aut *Priscus*; aut, ut alij tradiderunt, *Po-
 plicola* Consul, primus Urbem curru triumphi causa in-
 vectus sit. Triumphorum porro duo genera fuerunt; Triumpho-
 rum duo
 genera.
 Unus major, qui præcipue *Triumphus*; alter minor, quæ
Ovatio appellata est. Ex triumphis majoribus, alij *Ter-
 restres*, alij *Navales*. Ex Terrestribus alij in *Urbe*, alij
 in monte *Albano* acti. Hi vero cujusmodi, quive primi,
 & quo anno, aut qua causa instituti fuerint, ac quid
 inter Triumphum & Ovationem interfuerit, sigilla-
 tim paulo post demonstrabo. Quum autem Triumphum
 honos omnium maximus stante Republica, omnibus-
 que communis semper fuerit; ea eversa, Imperatori-
 bus tantum dari cœpit, atque pro triumpho *Triumpho-
 lia ornamenta* ab Augusto Cæsare Populi Romani duci-
 bus, ob res bello præclare gestas, decerni cœpta sunt.

4
Triumpho
major.

Ejus ratio
diversa.

Quæ cujusmodi fuerint suo loco exponam; ante omnia autem de *Triumpho Majore*, qui præcipue *triumphus* dicebatur, differamus. Illud igitur in primis animadversione dignum, diversam triumphorum rationem fuisse. Nam re ab exiguis exorta initijs, tenues principio, exilesque triumphi fuere. Deinde paulatim, crescente Populi Romani ditioe ac potestate, ingentes & opulentissimi fieri cœperunt. Ex gentium enim, & populorum devictorum conditione, vel tenuiores vel sumptuosiores fiebant. Itaque cum primis illis temporibus exigua oppida in deditioem Populi Romani venirent, debiles erant. Postea vero, cum integræ Provinciæ, & Regna à Populo Rom. subacta sunt, sumptuosissimi fieri cœperunt; quod his verbis docet *Dionysius* lib: II. *Urbe Cenina cæpta, arma tradi jussit, acceptisque pueris obsidibus, quos voluit, in Antemnates vertitur, palantesque eos, & dispersos ad prædam, inopinato superventu capit; eodemque modo de his, quo de prioribus decernens, exercitum domum reduxit, spolia etiam adducens bello capta, Dysque prædæ primitias consecrans ac multa simul faciens sacrificia. Ultimus autem ipse, post pompam ibat, purpurea veste amictus, comamque lauro coronatus, & ut dignitatem Regiam servaret, curru quadrijugo in vectus. Aliæ vero equestres, pedestresque copiæ sequebantur, egregie instructæ; Deos laudantes patrijs carminibus, ac ducem suum extemporatibus versibus extollentes. Ex urbe vero cuncti eis obviam*

obviam prodiere cum uxoribus & liberis, ex utraque via parte simul, & obvictoriam gaudentes, & omnem præseferentes comitatem. Utque Urbem inierunt, crateribus occurrunt vino plenis, mensisque omnium generum cibis refertis, expositis ipsis apud illustres familias, ut paratæ essent volentibus. Victoriosa igitur & trophæophora pompa, & immolatio, quam Romani triumphum vocant, prima à Romulo instituta, talis fuit. Ætate autem nostra sumptuosissima, & insolens, & ad ostentationem potius divitiarum, quam ad virtutis existimationem decantata; omnem prorsus formam exiit prisca tenuitatis. Post pompam autem, & sacrificium, Romulus Templum in Capitolio Iovi Feretrio extruxit, &c. Cæterum, ut Plutarchus scribit, eum, qui triumphabat Urbem ingredi pedibus, primo mos fuit, captivis præcedentibus, & exercitu subsequente: ut fecit Romulus. Mox Tullus Hostilius equo vectus de Albanis, Fidenatibus & Sabinis triumphavit. Idem fecit Ancus Martius, quum de Vejentibus & Sabinis victis triumphum duceret. Primus quadriga usus secundo triumpho suo, quem de Hetruscis egit, L. Tarquinius Priscus, vel ut alijs placet, P. Valerius Poplicola Consul. Albis equis ad currum junctis primus triumphavit de Vejentibus M. Furius Camillus Dictator. Postea passim triumphalis pompa ita aucta, ut nihil speciosius in Urbe videri posset. Ego autem, quo ab Antiquitatis studiosis, gratiam aliquam in eam, hic apponere ejus generis triumphorum, quos

obvictoria
nomen est
victoria
victoria

Triumphus
primus
pedibus.

Mox eque.

Demum
curru per-
agebatur.

sumptuosissimos fuisse refert *Dionysius*; descriptionem institui, quam ex *Iosepho*, *Plutarcho*, *Appiano*, *Zonara* & alijs plerisque scriptoribus excerptam, hac ratione concinnavi. Rep: benegesta, egregia victoria parta, & rebus triumpho dignis actis, Populi Rom. dux statim à militibus *Imperator* appellatus, fascēs laureatos per cursores in urbem mittebat. Quum vero ipse incolumi cum exercitu domum reversus esset, Senatus ei intra Ædē Bellonæ, extra Urbem, in Campo Martio dabatur, ubi quæ gesserat exponere, debitumque triumphum petere posset. Nemini enim triumphaturo Urbem ingredi, ante triumphum, licebat. Tum si res ab eo gesta triumpho dignæ Senatui visæ fuissent, à Senatu primo, deinde à populo, quum *Imperatoris* nomen ei confirmatum esset, ei decernebatur, ut ei triumphanti urbem inire liceret, diesque certa triumpho statuebatur. Quod si Imperator, Dictator, aut Consul, vel Prætor non fuisset, atque ob eam causam imperium intra Urbem habere non posset; (Proconsoles enim, & Proprætore intra Urbis mœnia cum imperio esse non poterant) tunc, quo triumphanti ei cum imperio Urbem ingredi liceret, lex Comitiiis Curiatis ferebatur, de imperio ejus Ducis intra Urbem per diem, vel die triumphi, habendo, (nam neque privatis triumphare licebat) qua lege lata, dieque triumpho decreto, imperator triumphali habitu amictus,

Imperato-
ris, nomen
cui obve-
nit.

Imperato-
ris, nomen
cui obve-
nit.

Imperato-
ris, nomen
cui obve-
nit.

Ejus habitus
triumphalis.

amicus, armillis sumptis, laurea redimitus, & ramum lauri dextra tenens, milites ad concionem convocabat. Ubi militibus, & publice, & privatim laudatis, pecuniam donabat, & ornamenta; ut armillas, torques, hastas puras, id est sine ferro, coronas aliis aureas, aliis argenteas, expresso in his & nomine, & hominis præclare gestis. Nam qui murum primus conscenderat, aut oppidum expugnauerat, ei corona *municipalis*, & *obsidionalis* dabatur, qui classe vicerat, corona rostrata donabatur; qui vero civem in prælio, obsidione, aliove periculo liberaverat, cum summam laudem assequeretur, tum *civica* honorabatur, *querna* corona, cujus honos omnibus argenteis, & aureis præfereretur: qui vero equestri pugna vicerat, aliud ei quoddam pugnae æquestris specimen fingebatur, quo ab Imperatore donaretur. Cui rei cognoscendæ non parum auxilii afferet Epigramma L. Sicinii Dentati ex *Varrone*, *Plinio*, & *Valerio Maximo* libro III, cap. II. formatum, & in antiquis Epigrammatibus Urbis exaratum ita:

L. SICINIUS. DENTATUS. TRIB. PL.
CENTIES. VICIES. PRÆLIATUS. OCTIES.
EX. PROVOCATIONE. VICTOR. XLV. CICA-
TRICIBUS. ADVERSO. CORPORE. INSIGNIS.
NULLA. IN. TERGO. IDEM. SPOLIA. COEPIT.
XXXIV. DONATUS, HASTIS, PVRIS, XIIX. PHA-
LERIS.

Munificen-
tia.Corona-
rum mili-
tarium di-
versitas.

8. *ONVPHRII PANVINI*
LERIS. XXV. TORQVIBVS. III. ET. LXX. ARMIL-
LIS. CLX. CORONIS. XXXV. CIVICIS. XIII. AV-
REIS. IIX, MVRAL. III. OBSIDIONAL. I. FISCO.
AERIS. X. CAPTIVIS. XX. IMPERATORES. IIX.
IPSIVS. MAXIME. OPERA. TRIVMPHANTES. SE-
CVTVS.

Porro autem hæc dona non viritim, sed cohorti-
bus, & legionibus integris præbebantur. Spoliorum
pars inter milites distribuebatur, his exceptis, quæ
triumpho servabantur. Fuerunt etiam Imperatores,
qui die triumphii populo Romano epulum, & congi-
arium dederint, sumptusque ad spectacula publica
edenda elargiti fuerint. Quod supererat, vel in arma-
mentarium, aut ærarium deferebatur, aut in fana, por-
ticus, janos, atria, arcus, & alia publica opera confe-
rebatur. His peractis, Imperator currum conscende-
bat, neque bellicis, neque iis similem, quorum in Cir-
censibus usus erat, sed instar turris rotundæ confe-
ctum, quemadmodum ex antiquis nummis & Titi Im-
peratoris arcu Romæ intelligi, & cognosci potest. In-
terea, dum hæc extra Urbem ab Imperatore trium-
phaturo geruntur, Populus Romanus ipso triumphii
die candidis vestibus amictus, omnibus circis, & locis
circa forum, & aliis Urbis partibus, per quas trium-
phans transiturus erat, tabularis ad hoc ex lignis com-
positis insidens, sese ad spectandum triumphum præ-
parabat,

Spoliorum
ratio.

Currus tri-
umphalis.

parabat, ita ut nemo pene ex infinita illa populi Romani
 multitudo domi remaneret: qui vero in tabularis
 confidere non poterant, ob frequentem ad spectandū
 convenientem multitudinem, vix concessio necessario
 transitu, per varia Urbis loca discurrentes, ubi spectan-
 dis tantū Imperatoribus locus sufficeret consistebant.
 Viæ Urbis & templa aperta, fertis vaporibusque sua-
 vissimis repleta erant. Ante omnia universus Senatus
 obvius ibat usque ad Urbis portam Duci triumphatu-
 ro, ibique paululum operiebatur, donec tempus
 triumphandi advenisset, omniaque triumphi insignia
 & ornamenta disponerentur. Tum multitudo mini-
 strorum baculos manibus gestantium ex medio dimo-
 vebant turbas, & vias apertas, ac sine impedimento
 plebis præstabant. Hinc pompæ initium, vel à porta
 Capena, quæ triumphis vehendis commoda erat, vel
 ab ea, qua triumphans ingressurus esset, inchoabatur.
 Primo enim universus Senatus Capitolium versus præ-
 ibat. Post Senatum Tibicines cum tubis, classicum
 resonantibus, fertisque redimiti, currus spoliis refer-
 ros præcedebant, quibus tabulæ eburneæ, & æreæ,
 colossus, signa, ligneæ turres, & captarum Urbium,
 Castellorum, montium, fluviorum, paludum, marium,
 & omnium denique, quæ capta erant simulachra, ve-
 hebantur, scripturis imaginibusque adjectis, gesto-
 rum seriem explicantibus. Deinde ferebatur aurum,

Pompa tri-
 umphi ante
 currum.

B

argen-

argentum et æs, partim rude & grave, partim quibusdam figuris impressum. Post tabulæ & signa aurea, argentea, ærea, & eburnea videbantur. Gemmarum quoque, purpuræ, cocci, vestium byssinarum, vel auro intextarum ingens copia. Item coronæ, quas virtutis ergo urbes, aut focii, aut exercitus urbi parentes, militibus dedissent, aureæ & argenteæ, vel ex alia materia adducebantur. Sequebantur post hæc pulcherrima & ornatissima gentium victarum arma, multis curribus lata, ære, ferroque absterfo, & polito splendentia, atque ita disposita, ut casu maxime sic cecidisse viderentur. Erant autem galeæ, scuta, thoraces, ocreæ Cretenses, peltæ Thraciæ, & Celtæ, pharetræque, equorum frena, enses nudi, & gladii, sagittæ infixæ, arcusque, pila, sarissæ, & cætera ejusmodi missilia; ita ut nec victorum quidem absque metu esset aspectus. Post armorum currus, aliquot virorum millia sequebantur, qui in vasis argenteis nomismata ferebant aurea, argenteaque. Alii vero crateras, phialas aureas, calicesque ornatissimos & magnos, certo ordine ferebant. Postea alii tibicines aderant, non mite aut suave, sed bellicum præcinentes. Post hos quinquaginta, aut centum, aut plus vel minus, boves juxta triumphantis opes, cornibus auratis, infulis, & fertis ornati, ab adolescentibus popis succinctis, ad immolandum ducebantur. Postea sequebantur pueri Camilli, qui
aureas,

aureas, & argenteas pateras, sacrificii causa, deferebant. Post, si eo bello capti essent, elephantibus adducebantur. Omnes autem triumphorum ministri sericis, purpureisque, & auro intertextis vestibus induti erant. Post hæc captorum Ducum, & Regum currus, arma, diademata super armis imposita vehabantur. Deinde hostium Reges seu Duces, cum filiis, fratribus, & sororibus, omnibusque, si qui essent, familiaribus veniebant lachrymantes, casumque captivitatis dolentes. Post hæc multa hostium millia manibus pone tergum revinctis deducebantur, qui ex omnibus hostium exercitibus captis pulchriores, & elegantiores, vastioreque & proceriore corpore selecti fuerant, atque ad triumphum exornandum reservati. Ferebantur etiam aureæ coronæ, quibus Imperatorem ipsum virtutis ergo Urbes in libertatem vindicatæ, seu sociæ civitates donaverant. Sequebatur deinceps dux ipse, seu populi Romani Imperator, aurato curru à quatuor albis equis vectus, toga purpurea triumphali auro intertexta amictus, in capite lauream, seu auream, lapillis gemmisque ornatam coronam gestans, dextra Laurum, sinistra vero eburneum sceptrum tenens. Imperatoris currum si Prætor, vel pro Præatore fuisset, vi. si Consul, vel pro Consule, xii. si Dictator, vel Augustus xxiv. lictores, cum fascibus & securibus laureatis, purpureis vestibus amicti, præcedebant. Cir-

Pompa cir-
ca currum,

cum currum vero citharædorum & tibicinum turba
veniebat, modulis elegantissimis concinentes: hi suc-
ctinci, coronisque aureis redimiti, suo quique ordine
psallentes, canentesque prodibant. Horum in medio
stabat quidam talari veste, fimbriis, ac armillis auro
splendentibus amictus, qui gestus varios edebat; ho-
stibusque devictis insultans, risus undique ciebat.
Postea thuris & Arabum odorum suffimenta Impera-
torem undique comitabantur. In ipso vero Impera-
toris curru, pone triumphantem, quidam publicus mi-
nister vehebatur, coronam auream, gemmis distin-
ctam, supra caput ejus tenens, qui à tergo sæpe illud
insusurrabat, quod refert *Tertullianus* in Apologetico
adversus gentes, RESPICE POST TE, HOMINEM
MEMENTO TE: memorans, ne illa felicitate elatus,
humanæ conditionis oblivisceretur, sed reliquæ vitæ
cursum prævideret, nec eo honore superbiret. Ap-
pena quoque curru erant nola, & flagellum, quæ in-
nucebant, cum in tantas calamitates posse incidere, ut
aut flagro cæderetur, aut capitis damnaretur. Nam
qui ob facinus extremo supplicio afficiebantur, nolas
gestare solebant, ne quis inter eundem contactu illo-
rum, piaculo se obstringeret. Neque tamen Impera-
tor solus eo curru vehebatur. Sæpius enim in eodem
triumphantis curru aducebantur pueri, virginesque
puellæ, vel cognatorum filii, aut nepotes. Ad equo-
rum

rum vero habenas, hinc inde cognati iuvenes, vel etiam ipsis insidentes, eos dirigebant, ut in triumpho Augusti Marcellum dextro, Tib: vero Neronem sinistro funali equo infedisse legimus. Si plures vero erant, equis singularibus victorem comitabantur. Cæterorum enim civium adequitabat nemo, sed laureati omnes sequebantur. Post currum ministri primo & scutiferi; mox legati Imperatoris, & Tribuni; deinde exercitus omnis sequebatur, in legiones, cohortes, centurias & manipulos, distinctus. Erantque milites omnes laureis fertis redimiti, laurumque manibus ferebant, coronasque, quibus virtutis ergo ab Imperatore donati fuerant. Hi currum Imperatoris triumphantis sequebantur, partim carmina patria, salibus & risu permixta, partim Ducis laudes canentes, & quum hoc ordine ita processisset pompa, omnes in Capitolium per forum Romanum ascendebant, ubi Consules & reliqui magistratus, & universus Senatus, Imperatorem triumphantem expectabant. Quum autem triumphans in forum Romanum venisset, aliquot captivorum duces in carcerem duci, occidi que jubebat, ipseque deinde in Capitolium ire pergebat. Ubi cum ventum esset, antequam sacrificium inchoaretur, mos erat antiquus tantisper opperiri, donec ipsius hostium Ducis mortem quispiam nunciaret. Quod postquam factum esse nunciatum fuisset, tunc taurorum, & alia-

ibndiq

B 3

rum

Post cur-
rum.

res spioff
 1015. 1005
 1000. 1015
 1010. 1010
 1010.

1010. 1010
 1010.

Unius tan-
tum diei
triumphus
ut pluri-
mum.

Et unius
Ducis.

rum hostiarum immolationes inchoari consuetudo erat. Quibus rite peractis, donariisque quibusdam dedicatis, quum in porticibus ibi cœnatum esset, vesperi tibiis, & fistulis antecedentibus domum redibat, quem reliqui omnes cives comitati, postea singuli ad propria divertebant. Atque hic ferme erat amplissimorum triumphorum ordo, qui vel apparatus aliquando, vel etiam tenuiores erant, prout fuerant gentis vel Regis devicti opes, & potentia. Si enim plura spolia bello acquisita fuissent, ea ordine à me relato in triumpho ducebantur. Si pauciora, eadem ratione post Senatum, ante currum victoris Ducis, deferebantur, exercitu subsequente. Porro autem uno die singulos triumphos agi mos erat. Sed quum aliquando accidisset, ut propter prædæ, spoliiorum, & gentium victarum multitudinem pompa triumphalis uno die vehi non posset, ea in biduum, vel in triduum dividebatur, ut factum est triumphis Macedonicis, T. Flaminii ex Philippo, L. Pauli ex Perse: Item Cn. Pompeii Magni ex Mithridate. Duos Imperatores uno curru triumphali vehi, quanquam una bellum aliquod confecissent; nunquam inveni: singulis triumphos decerni mos erat. Primi omnium Rom. ducum Vespasianus Augustus, & Titus Cæsar Iudaicum triumphum, uno curru vecti, una egerunt, post quos à sequentibus Impp. id aliquando usurpatum. Jus autem trium-
phandi

phandi non habebat, nisi is magistratus, cui lege Curiata
 à Populo Rom. imperium permissum erat, cujusque uni-
 us auspiciis id bellum gestum fuisset. Hi autem erant
 Rex, Dictatores, Consules, Proconsules, Prætores, &
 Proprætores, postremo Imperatores, & Cæsares. Moris
 autem erat ab Imperatore, si Consul, aut Dictator non
 esset, triumphum ducturo, Consules invitari ad cænam,
 deinde rogari, ut venire supersedeant, ne quis eo die,
 quo ille triumphaverit, majoris in eodem convivio esset
 imperii.

Cujus au-
 spiciis bel-
 lum ge-
 stum.

*Hæc ex Dionysio lib. V. in triumpho Poplicole,
 Iosepho lib: VII. cap: XXIV. de bello Iudaico,
 Valerio Maximo libro II. cap: III. de jure triumphi,
 Plutarcho in Vita Pauli Æmilii,
 Appiano Alexandrino in Lybico,
 Servio super Virgilium,*

Et Ioanne Zonara Historiarum Tomo II. excerpta collegi.

De triumphali pompa sic M. Cic. id L. Pisonem scri-
 bit: *Differis de triumpho, quid tandem sit iste currus? quid
 victi ante currum duces? quid simulachra oppidorum? quid
 aurum, quid argentum? quid legati in equis & tribuni? quid
 clamor militum? quid tota illa pompa? quid vebis per urbem.*
 Servius quoque libro IV. Æneidos, super illud, *Sola fuga
 nautas comitabor orantes: Qui triumphat (inquit) albis e-
 quis vebitur quatuor, & Senatu præeunte, in Capitolio de tau-
 ris sacrificat.* Porro autem, cum animadverterimus, triumph-
 phum

Non dabantur ob levia prælia.

Decernebatur à senatu & populo.

Gerebatur ab eo, cuius imperium in bello majus

phum omnium honorum apud Romanos maximum fuisse, verisimile est, plerosque fuisse Imperatores, qui ob levia prælia triumphos sibi decerni desiderarint. Quibus ut occurreretur, lege cautum est, ne quis triumpharet, nisi quinque millia hostium una acie cæcidisset. Non enim numero, sed gloria triumphorum, excelsum urbis futurum decus majores existimabant. Cæterum ne tam præclara res cupiditate laureæ oblitteraretur, legis alterius adjutorio fulta est, quam L. Marius, & M. Cato Tribuni plebis tulerunt. Pœnam enim Imperatoribus minati sunt, qui aut hostium occisorum in prælio, aut amissorum civium falsum numerum, in literis Senatui ausi essent referre. Iubebaturque eos, cum primum ad urbem accessissent, apud Quæstores urbanos jurare, de utroque numero vere ab his Senatui esse scriptum. Porro triumphum decernendi Senatus munus erat, ut apud omnes veteres auctores constat, & præsertim *Pedianum* in *Corneliana*: verum & populus Senatus consultum sciebat. In omnibus vero bellis, victis hostibus jus triumphandi semper fuit ejus, cuius Imperium majus erat, cuiusque auspiciis bellum gestum esset, etsi bello absens fuisset. Nam Prætorem, qui & ipse imperium habebat, auspiciis tamen Consularibus bellum gerentem, vicisse invenimus absente, aut etiam ægro Consule; jus tamen ob eam victoriam triumphandi Consuli potissimum adjudicatum esse: cuius rei exemplum nobis affert *Valer.*

Max.

Max. lib: II. cap: VIII. de jure triumphandi, de Q. Lutatio Consule, & Q. Valerio Falcone Pratore, qui bello Punico primo, quum circa Siciliam insignem Pœnorum classem delevisset, Consule Lutatio pugnae tempore in lectica claudo jacente, ejusdem tamen rei nomine Lutatio Consuli, cujus auspiciis bellum gestum fuisset, triumphum Senatus decrevit. Quem cum Valerius sibi quoque decerni desideraret, negavit id fieri oportere Lutatius, ne in honore triumphii minor potestas majori æquaretur: atque ita quum Prator vicisset, triumphavit Consul, cujus in eo bello auspicia fuissent. Cæterum inter varia triumphandi jura erat & altera lex, quæ jubebat, ut tantum pro aucto imperio, non pro recuperatis, quæ Populi Romani fuissent, triumphus decerneretur. Quare Q. Fulvio de Capua recepta, L. Opimio de Fregellanis ad deditiōem compulsis, P. Scipioni ob recuperatas Hispanias, & M. Marcello ob captas Syracusas, jus triumphandi ab amplissimo ordine, summa observandi ejus juris diligentia negatum est: omnes quidem editis operibus magnifici, sed rei petita nequam compotes. Marcelli etiam, & Scipionis repulsis alia causa adjuncta, quod ad eas res gerendas cum Imperio tantum, sine ullo missi essent magistratu. Aliud quoque in triumphis jus diu observatum est, ut, quamvis quis præclaras res, maximeque Reipublicæ utiles bello civili gessisset, Imperator tamen ab exer-

Decerne-
batur pro
aucto tan-
tum Imperio.

C

citu

Non pro
victoria
bello civili
seportata,

citu eo nomine appellatus non est, neque ullæ supplicationes ei à Senatu decretæ sunt, neque aut ovans, aut curru triumphavit, quia ut necessariæ istæ, ita lugubres semper existimatæ victoriæ sunt, utpote non externo, sed domestico partæ cruore. Itaque & Nafica Ti. Gracchum, & Opimius C. Gracchi factionem mœsti trucidarunt. Neque Q. Catulus de M. Lepido collega, cum omnibus copiis seditiosis extincto, aut C. Antonius de L. Catilina cæso, vel L. Sulla, qui plurima bella civilia confecit, de C. Mario, L. Cinna, C. Carbone, & L. Norbano, ulla ratione triumphare voluerunt. Sulla quoque, cum consummata ac constructa potentia sua triumphum duceret, ut Græciæ, & Asiæ multas urbes, ita civium Romanorum oppidum nullum vexit. Cujus rei etiam lauream Senatus nulli unquam dedit, nec quisquam sibi dari desideravit, civitatis parte lachrymante. Hunc morem plerosque Romanos Imperatores Augustos observasse, memoriæ proditum est. Neque enim C. Cæsar Dictator de Cn. Pompejo ex prælio Pharsalico, Octavius & Antonius de Bruto & Cassio, Augustus ipse de M. Antonio, Vitellius de Othone, de Vitellio Vespasianus, de Avidio Cassio Marcus, aut denique Severus de Pescennio Nigro, vel Clodio Albino, Imperatoribus contra se creatis, triumphare voluerunt. Vetus etiam consuetudo erat, ut quum populi Romani ducem res prospere

gessisse

gessisse Romæ nuntiatum esset, statim ei à Senatu in aliquot dies ad omnia templa publicæ supplicationes fierent, quas C. Cæfari, bello Gallico occupato, frequenter decretas fuisse, in ejus Commentariis legimus. Atque hæc fere sunt, quæ de triumpho majore, sive curuli, apud veteres scriptores extare didicerim.

(Triumphus
prærogati-
va, suppli-
catio.

DE TRIUMPHO NAVALI.

Triumphorum autem (ut dixi) alii terrestres, alii *navales* erant; alii Romæ, alii in monte Albano acti. Ad triumphos autem terrestres, & Romæ actos, quæ supra satis abunde diximus, pertinent. Cujus primus apud Romanos institutor fuit Romulus. *Triumphum vero navalem, qui concedebatur Imperatori, qui classem hostium superasset, de Pœnis primus apud Rom. egit Anno Urbis CDXCIV. C. Duilius consul. Cujus rei ita meminisse Florus ex Livio, in Epitome lib: XVII. C. Duilius Consul adversus classem Pœnorum prospere pugnavit, primusque omnium Romanorum ducum navalis victoriæ duxit triumphum. Ob quam causam ei perpetuus quoque honos habitus est, ut revertenti à cæna, tibicine canente, funale præferretur. Hanc rem ita tradit Polybius: Cn. Cornelius Consul classi præfectus, omnibus navibus, ubi perfectæ essent, ad fretum venire jussis, ipse cum XVII. Messanam contendit. Inde quum paratis necessariis rebus, quadam oblata spe, aliquanto celerius, quam necesse erat, Liparas cum XVII. navibus concessisset, ibi ab Hannibale Pœnorum Duce conclusus, & captus est.*

Triumphus
navalem
quis pri-
mus egerit